

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2026-59-36>

УДК 336.1:336.5:364

Житар Максим Олеговичдоктор економічних наук, професор,
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3614-0788>**Maksym Zhytar**

State University "Kyiv Aviation Institute"

**ФІСКАЛЬНА СТІЙКІСТЬ СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФЕРТІВ
У СИСТЕМІ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ****FISCAL SUSTAINABILITY OF SOCIAL TRANSFERS
IN UKRAINE'S PUBLIC FINANCE SYSTEM UNDER
THE CONDITIONS OF A WARTIME ECONOMY**

Анотація. У статті досліджено фінансову стійкість соціальних трансфертів у системі публічних фінансів України в умовах воєнної економіки. Визначено ключові макрофінансові чинники, що обмежують фінансування соціальних видатків, зокрема високий рівень бюджетного дефіциту, зростання державного боргу та залежність від зовнішнього фінансування. Проаналізовано трансформацію структури соціальних зобов'язань держави внаслідок збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб, ветеранів і соціально вразливих груп населення. Обґрунтовано необхідність переходу до адресних механізмів соціальної підтримки та впровадження ризик-орієнтованого підходу до управління бюджетними видатками. Доведено, що фінансова стійкість соціальних трансфертів визначається здатністю держави забезпечити баланс між соціальною функцією та макрофінансовою стабільністю.

Ключові слова: фінансова стійкість, соціальні трансферти, публічні фінанси, воєнна економіка, бюджетний дефіцит, державний борг, соціальна політика, ризик-орієнтований підхід.

Summary. The article examines the fiscal sustainability of social transfers in Ukraine's public finance system under the conditions of a wartime economy. The study identifies key macro-financial factors that constrain the financing of social expenditures, including a high level of budget deficit, increasing public debt, and strong dependence on external financial support. It is substantiated that the war has caused structural transformations in public finances, leading to a reallocation of budget priorities toward defense spending and social obligations, which creates significant pressure on fiscal stability. Particular attention is paid to the transformation of the structure of social commitments due to the increase in the number of internally displaced persons, veterans, and vulnerable population groups, which generates long-term fiscal risks. The research demonstrates that the existing model of financing social transfers is characterized by a structural imbalance between growing expenditure needs and limited revenue capacity. It is proved that maintaining fiscal sustainability requires a transition from universal to targeted social support mechanisms, which allows for more efficient allocation of limited budget resources. The necessity of implementing a risk-based approach to managing social expenditures is justified, taking into account macroeconomic uncertainty, demographic changes, and external financial risks. The study also highlights the importance of digitalization in improving transparency, reducing inefficiencies, and enhancing the targeting of social assistance. In addition, the paper emphasizes the role of institutional capacity and policy coordination in ensuring the effectiveness of fiscal instruments under crisis conditions. It is argued that without structural reforms and improved governance, the long-term sustainability of social transfers remains vulnerable to both internal and external shocks. Based on the analysis, it is concluded that fiscal sustainability of social transfers depends on the state's ability to balance its social function with macro-financial stability, ensuring effective resource allocation under conditions of prolonged economic and security challenges. The practical significance of the research lies in the development of approaches to improving fiscal policy and strengthening the resilience of Ukraine's public finance system.

Keywords: fiscal sustainability, social transfers, public finance, wartime economy, budget deficit, public debt, social policy, risk-based approach.

Постановка проблеми. В умовах повномасштабної війни система публічних фінансів України зазнала глибокої трансформації, що проявля-

ється у різкому зростанні бюджетного дефіциту, структурній залежності від зовнішнього фінансування та зміні пріоритетів бюджетної політики.

Особливої актуальності набуває питання забезпечення фіскальної стійкості соціальних трансфертів, які виступають ключовим інструментом підтримки населення в умовах економічної нестабільності, воєнних ризиків та зростання соціальної вразливості. Сучасна модель фінансування соціальних трансфертів функціонує в умовах значного фіскального дисбалансу. За оцінками аналітичних досліджень, дефіцит державного бюджету України у 2026 році становить близько 18–20% ВВП, що формує критичну залежність від міжнародної фінансової допомоги. Водночас зростання військових витрат, витрат на відновлення інфраструктури та виконання соціальних зобов'язань суттєво обмежує можливості держави щодо фінансування довгострокових соціальних програм. Проблема ускладнюється тим, що соціальні трансферти в умовах війни мають не лише економічну, а й стратегічну функцію – підтримання соціальної стабільності, зниження рівня бідності, інтеграція ветеранів та внутрішньо переміщених осіб. Однак зростання кількості отримувачів соціальної допомоги та одночасне звуження податкової бази створюють ризик хронічної фіскальної нестійкості.

Додатковим викликом є трансформація структури соціальних зобов'язань держави. Зокрема, розширення витрат на пенсійне забезпечення, соціальну адаптацію військових та підтримку домогосподарств у поєднанні з демографічними втратами та трудовою міграцією формують довгостроковий дисбаланс між доходами та видатками бюджету. У таких умовах забезпечення фіскальної стійкості соціальних трансфертів потребує нових підходів до їх фінансування, таргетування та інтеграції у загальну систему бюджетної політики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика соціальних трансфертів та їх впливу на фінансову стійкість держави активно досліджується як у міжнародній, так і у вітчизняній науковій літературі. Класичні підходи до аналізу соціальної політики та трансфертів сформовані у працях G. Esping-Andersen, A. Barrientos, B. Ebbinghaus, де соціальні витрати розглядаються як інструмент перерозподілу доходів та забезпечення соціальної справедливості [1].

Сучасні дослідження акцентують увагу на ефективності соціальних трансфертів у зниженні бідності та нерівності, а також на їх впливі на макрофінансову стабільність. Зокрема, роботи A. Barrientos доводять, що соціальні трансферти є важливим стабілізатором економіки, особливо в умовах кризових явищ [2].

В українському науковому просторі значний внесок у дослідження фінансового забезпечення соціального захисту здійснили Ю.Пасічник, Л.Козарезенко, Н.Савченко, а також сучасні дослідники, які аналізують трансформацію

соціальної політики в умовах воєнної економіки [3–4]. Особливу увагу приділено питанням бюджетної стійкості, ефективності соціальних витратів та їх ролі у забезпеченні економічної безпеки держави [5].

Разом з тим, новітні аналітичні звіти міжнародних та українських інституцій підкреслюють зростання фіскальних ризиків, пов'язаних із війною. Зокрема, у дослідженнях зазначається, що поєднання високих соціальних витрат, військових зобов'язань та боргового навантаження створює довгостроковий тиск на бюджетну систему, що може обмежувати можливості фінансування соціальних програм у майбутньому.

Метою статті є комплексне дослідження фіскальної стійкості соціальних трансфертів у системі публічних фінансів України в умовах воєнної економіки, а також обґрунтування підходів до підвищення ефективності їх фінансування на основі ризик-орієнтованого управління, адресності соціальної підтримки та інтеграції соціальної політики у систему макрофінансової стабілізації.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значну кількість наукових досліджень, проблема забезпечення фіскальної стійкості соціальних трансфертів в умовах воєнної економіки залишається недостатньо розробленою, особливо в частині комплексного поєднання бюджетної, соціальної та безпекової політики.

По-перше, існуючі підходи до оцінки ефективності соціальних трансфертів здебільшого орієнтовані на мирний період і не враховують специфіку воєнної економіки, зокрема високий рівень невизначеності, нестабільність доходів бюджету та залежність від зовнішнього фінансування. Відсутня цілісна методологія оцінки стійкості соціальних витрат у умовах багатофакторних ризиків.

По-друге, недостатньо дослідженим залишається питання структурного впливу війни на довгострокові соціальні зобов'язання держави. Зростання кількості ветеранів, внутрішньо переміщених осіб та соціально вразливих груп формує нову модель соціального навантаження, яка потребує переосмислення підходів до фінансування та управління соціальними трансфертами.

По-третє, відсутній чіткий механізм інтеграції соціальної політики у систему макрофінансового управління ризиками. Зокрема, у сучасних умовах соціальні трансферти мають розглядатися не лише як витрати бюджету, а як інструмент забезпечення соціальної стабільності та економічної безпеки, що потребує застосування ризик-орієнтованого підходу до їх планування та фінансування.

По-четверте, актуальною залишається проблема оптимального балансу між соціальними витратами та інвестиційними потребами економіки. Як свідчать аналітичні дані, зростання

соціальних та військових зобов'язань може призводити до витіснення інвестиційних видатків, що обмежує потенціал економічного відновлення та розвитку.

Отже, існує потреба у формуванні нової концепції управління соціальними трансфертами, яка б поєднувала принципи фіскальної стійкості, соціальної справедливості та економічної ефективності в умовах воєнної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фіскальна стійкість соціальних трансфертів у системі публічних фінансів України в умовах воєнної економіки визначається здатністю держави забезпечувати стабільне фінансування соціальних зобов'язань без загрози макрофінансової дестабілізації, що в сучасних умовах набуває критичного значення через структурний дефіцит бюджету та зростаюче боргове навантаження [6–8]. Війна сформувала унікальну модель бюджетної системи, в якій дефіцит досягає 18–20% ВВП, а державні фінанси залишаються залежними від зовнішніх джерел покриття, що підвищує вразливість соціальних витрат до зовнішніх шоків. Одночасно частка соціальних видатків залишається стабільно високою (близько 15–16% загальних витрат), тоді як частка оборонних витрат перевищує 50–60%, що створює структурний дисбаланс у бюджетній системі. Така конфігурація витрат означає, що кожна гривня соціальних трансфертів фактично фінансується в умовах жорсткої конкуренції з оборонними та відновлювальними потребами [9]. Водночас соціальні трансферти виконують функцію автоматичних стабілізаторів, підтримуючи внутрішній попит і пом'якшуючи падіння економічної активності, що особливо важливо в умовах скорочення ВВП і руйнування виробничої бази. Зростання соціальних зобов'язань відбувається швидше, ніж відновлення доходної бази бюджету, що формує ризик довгострокової фіскальної нестійкості. Така ситуація вимагає переосмислення підходів до фінансування соціальних трансфертів як елементу системи економічної безпеки.

Структурні зміни у доходній частині бюджету є одним із ключових факторів, що визначають можливості фінансування соціальних трансфертів, оскільки війна призвела до скорочення податкових надходжень через падіння економічної активності, руйнування інфраструктури та зрушення бази оподаткування. Порушення логістики, зниження експорту та зростання імпортозалежності формують дефіцит торговельного балансу понад 15% ВВП, що опосередковано впливає на бюджетні доходи через скорочення валютних надходжень. Водночас тіньова економіка оцінюється на рівні 20–30% ВВП, що обмежує потенціал мобілізації внутрішніх ресурсів і підсилює фіскальні ризики. Наявність такого масштабного неформального сектору означає втрату значної

частини податкових надходжень, які могли б бути спрямовані на фінансування соціальних програм [9–10]. Зростання податкового навантаження в умовах війни має обмежений ефект, оскільки може стимулювати подальшу тінізацію економіки. Таким чином, проблема фінансування соціальних трансфертів виходить за межі соціальної політики і трансформується у проблему ефективності всієї фіскальної системи. Відновлення доходної бази бюджету стає критичною умовою забезпечення довгострокової стійкості соціальних витрат.

Особливу увагу слід приділити трансформації структури соціальних зобов'язань держави, яка в умовах війни набуває нових якісних характеристик, що пов'язано зі зростанням кількості отримувачів соціальної допомоги та зміною їх соціального профілю [11]. Мільйони внутрішньо переміщених осіб, значна кількість ветеранів та осіб, що втратили працездатність, формують нову категорію довгострокових соціальних витрат. Додатково демографічні втрати та міграція працездатного населення за кордон призводять до зменшення кількості платників податків, що погіршує співвідношення між отримувачами та платниками соціальних внесків. Така динаміка створює системний дисбаланс у фінансуванні соціальних трансфертів, який не може бути компенсований лише за рахунок поточних бюджетних механізмів. Паралельно відбувається зростання витрат на пенсійне забезпечення, реабілітацію військових та соціальну інтеграцію ветеранів, що формує довгострокові фіскальні зобов'язання. Відсутність реформ у цій сфері може призвести до накопичення прихованих бюджетних ризиків. У цьому контексті соціальні трансферти стають одним із головних каналів трансляції воєнних ризиків у фінансову систему держави.

Зростання державного боргу виступає критичним обмеженням для забезпечення фіскальної стійкості соціальних трансфертів, оскільки рівень боргу наблизився до 100% ВВП, а витрати на його обслуговування перевищують 10% ВВП. Така ситуація означає, що значна частина бюджетних ресурсів спрямовується не на соціальні чи інвестиційні потреби, а на погашення боргових зобов'язань. Зростання частки позикового фінансування, особливо у формі кредитів, а не грантів, створює додатковий тиск на бюджет у середньостроковій перспективі. Водночас перехід від грантової до кредитної моделі міжнародної допомоги формує ризики боргової нестійкості. Збільшення боргового навантаження обмежує можливості держави щодо розширення соціальних програм у майбутньому. Така тенденція підсилює необхідність підвищення ефективності використання наявних ресурсів. Забезпечення фіскальної стійкості соціальних трансфертів у цьому контексті неможливе без управління борговими ризиками.

Значний вплив на стійкість соціальних трансфертів має взаємозв'язок між оборонними та соціальними витратами, оскільки військові видатки у 2026 році перевищують 100 млрд доларів і формують домінуючу частку бюджету. Розширення армії, виплати військовослужбовцям, соціальні гарантії сім'ям загиблих та поранених створюють новий тип соціальних зобов'язань, які мають постійний характер. Навіть після завершення активної фази війни ці витрати залишаться на високому рівні через необхідність підтримання обороноздатності. Така структура витрат формує довгострокове «заморожування» бюджетних ресурсів у соціально-оборонному сегменті. Водночас зростання таких витрат витісняє інвестиційні видатки, що негативно впливає на економічне відновлення. У результаті виникає замкнене коло, коли відсутність інвестицій обмежує економічне зростання, а це, у свою чергу, зменшує можливості фінансування соціальних програм. Вирішення цієї проблеми потребує системного перегляду бюджетних пріоритетів.

Важливим інструментом підвищення фінансової стійкості соціальних трансфертів є перехід до адресної моделі соціальної підтримки, що дозволяє оптимізувати використання бюджетних ресурсів. Універсальні соціальні виплати в умовах обмежених ресурсів стають неефективними, оскільки не забезпечують належного рівня підтримки найбільш вразливих груп населення. Запровадження таргетованих програм дозволяє зменшити обсяг неефективних витрат та підвищити результативність соціальної політики. Водночас реалізація такого підходу потребує розвинутої інформаційної інфраструктури та інтеграції баз даних. Цифровізація соціальної сфери дозволяє знизити рівень зловживань і підвищити прозорість розподілу ресурсів. Використання цифрових інструментів також сприяє зменшенню адміністративних витрат. У довгостроковій перспективі це формує основу для підвищення ефективності соціальних трансфертів.

У контексті оцінки фінансової стійкості доцільно систематизувати ключові показники, що характеризують взаємозв'язок соціальних витрат та макрофінансових параметрів (табл. 1).

Представлені у таблиці 1 дані демонструють, що соціальні трансферти функціонують у межах жорстко обмеженого фінансового простору, який визначається високим дефіцитом, зростаючим боргом та залежністю від зовнішніх ресурсів. Відносна стабільність частки соціальних видатків у структурі бюджету не означає їх фінансової стійкості, оскільки абсолютні обсяги фінансування забезпечуються за рахунок позикових коштів. Зростання оборонних витрат обмежує можливості для розширення соціальних програм. Водночас збільшення витрат на обслуговування боргу створює додатковий тиск на бюджет. Така конфігурація формує ризик поступового витіснення соціальних витрат у середньостроковій перспективі. Підтримання балансу між різними видами витрат стає ключовим завданням бюджетної політики. Аналіз показників підтверджує необхідність структурних реформ у системі соціальних трансфертів [12].

Інтеграція ризик-орієнтованого підходу до управління соціальними трансфертами дозволяє підвищити їх фінансову стійкість, оскільки враховує ймовірність та масштаб впливу макрофінансових шоків. Такий підхід передбачає оцінку сценаріїв розвитку економіки, аналіз стійкості доходів бюджету та визначення критичних рівнів соціальних витрат. Використання сценарного аналізу дозволяє прогнозувати вплив змін у зовнішньому фінансуванні або економічній динаміці на можливості фінансування соціальних програм. У цьому контексті соціальні трансферти розглядаються як адаптивний інструмент, що має змінюватися залежно від економічної ситуації. Запровадження такого підходу потребує розвитку аналітичних інструментів та підвищення інституційної спроможності органів державної влади. Водночас це дозволяє мінімізувати фінансові ризики та підвищити ефективність бюджетної політики. Таким чином, фінансова стійкість соціальних трансфертів формується через поєднання аналітичного, інституційного та фінансового компонентів.

Висновки. Узагальнюючи, слід зазначити, що забезпечення фінансової стійкості соціальних трансфертів в умовах воєнної економіки потребує

Таблиця 1 – Індикатори фінансової стійкості соціальних трансфертів у системі публічних фінансів України в умовах воєнної економіки

Показник	2023	2024	2025	2026 (оцінка)
Дефіцит бюджету (% ВВП)	~20	~21	~22	~18,4
Державний борг (% ВВП)	~85	~90	~95	~100
Соціальні видатки (% бюджету)	15,9	15,4	15,7	~15,5
Оборонні видатки (% бюджету)	~50	~58	~60	~60+
Витрати на обслуговування боргу (% ВВП)	~8	~9	10,9	~11+
Частка зовнішнього фінансування (% дефіциту)	>50	>60	>60	>60

Джерело: складено на основі [9–10]

комплексного підходу, що включає оптимізацію витрат, розширення доходної бази, управління борговими ризиками та підвищення ефективності соціальної політики. Ключовим завданням є формування такої моделі соціальних трансфертів, яка забезпечує соціальну стабільність без створення загроз для фінансової системи держави. Досягнення цього балансу можливе лише за умов про-

ведення структурних реформ та впровадження сучасних інструментів управління публічними фінансами. В умовах війни соціальні трансфери виступають не лише елементом соціальної політики, але й інструментом підтримки економічної та політичної стабільності. Саме тому їх фінансова стійкість має розглядатися як один із ключових пріоритетів державної політики.

Список використаних джерел:

1. Esping-Andersen G. *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton : Princeton University Press, 1990. 248 p.
2. Barrientos A. *Social Assistance in Developing Countries*. Cambridge : Cambridge University Press, 2013. 376 p.
3. Пасічник Ю.В. Соціальна політика держави: сучасні виклики та трансформації. Київ : КНЕУ, 2021. 320 с.
4. Козарезенко Л., Савченко Н., Кукурудз О. Фінансове забезпечення державних соціальних гарантій в умовах соціально-економічних трансформацій. *Економіка та суспільство*. 2024. № 66. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-74>
5. Antošová I., Stávková J. Application of the institute of income redistribution in the form of social transfers in EU countries. *DANUBE: Law, Economics and Social Issues Review*. 2019. Vol. 10, No. 2. P. 161–172. DOI: <https://doi.org/10.2478/danb-2019-0008>
6. Житар М.О. Інституційно-фінансова архітектура соціальних трансфертів у системі публічних фінансів України. *Європейський науковий журнал економічних та фінансових інновацій*. 2026. № 1(19). С. 545–555. URL: <https://journal.eae.com.ua/index.php/journal/article/view/761>
7. Ebbinghaus B. *The Varieties of Pension Governance: Pension Privatization in Europe*. Oxford : Oxford University Press, 2011. 312 p.
8. Miežienė R., Krutulienė S. The impact of social transfers on poverty reduction in EU countries. *Baltic Journal of European Studies*. 2019. Vol. 9, No. 1 (26). P. 158–175. DOI: <https://doi.org/10.1515/bjes-2019-0009>
9. Світовий банк. *Ukraine Economic Update 2024–2025*. URL: <https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2026/02/23/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released>
10. Міністерство фінансів України. Бюджетні показники 2023–2025 рр. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_of_2025-770
11. Zhytar M. *Financial decentralization and economic stability of Kyiv: challenges and development prospects. Modernisation of the Economy and Financial System: Problems, Opportunities, Prospects*. Riga: Baltija Publishing, 2025. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-540-2-9>
12. Melnyk V., Zhytar M., Shchur R., Kriuchkova N., Solodzhuk T. Assessment of the performance of the financial architecture of Ukrainian economy: budgetary, stock and social aspects. *WSEAS Transactions on Business and Economics*. 2021. Vol. 18. P. 386–395.

References:

1. Esping-Andersen G. (1990) *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton: Princeton University Press.
2. Barrientos A. (2013) *Social Assistance in Developing Countries*. Cambridge: Cambridge University Press.
3. Pasichnyk Yu. V. (2021) *Sotsialna polityka derzhavy: suchasni vyklyky ta transformatsii* [State social policy: modern challenges and transformations]. Kyiv: KNEU. (in Ukrainian)
4. Kozarezenko L., Savchenko N., Kukurudz O. (2024) *Finansove zabezpechennia derzhavnykh sotsialnykh harantii v umovakh sotsialno-ekonomichnykh transformatsii* [Financial support of state social guarantees in conditions of socio-economic transformations]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 66. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-74> (in Ukrainian)
5. Antošová I., Stávková J. (2019) Application of the institute of income redistribution in the form of social transfers in EU countries. *DANUBE: Law, Economics and Social Issues Review*, vol. 10(2), pp. 161–172. DOI: <https://doi.org/10.2478/danb-2019-0008>
6. Zhytar M. O. (2026) *Instytutsiino-fiskalna arkhitektura sotsialnykh transfertiv u systemi publichnykh finansiv Ukrainy* [Institutional and fiscal architecture of social transfers in Ukraine's public finance system]. *European Scientific Journal of Economic and Financial Innovation*, vol. 1(19), pp. 545–555. Available at: <https://journal.eae.com.ua/index.php/journal/article/view/761> (in Ukrainian)
7. Ebbinghaus B. (2011) *The Varieties of Pension Governance: Pension Privatization in Europe*. Oxford: Oxford University Press.
8. Miežienė R., Krutulienė S. (2019) The impact of social transfers on poverty reduction in EU countries. *Baltic Journal of European Studies*, vol. 9, no. 1 (26), pp. 158–175. DOI: <https://doi.org/10.1515/bjes-2019-0009>
9. World Bank (2024) *Ukraine Economic Update 2024–2025*. URL: <https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2026/02/23/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released>
10. Ministry of Finance of Ukraine (2025) *Biudzhetni pokaznyky 2023–2025 rr.* [Budget indicators 2023–2025]. Available at: https://mof.gov.ua/uk/budget_of_2025-770 (in Ukrainian)

11. Zhytar M. (2025) Financial decentralization and economic stability of Kyiv: challenges and development prospects. Modernisation of the Economy and Financial System: Problems, Opportunities, Prospects. Riga: Baltija Publishing. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-540-2-9>

12. Melnyk V., Zhytar M., Shechur R., Kriuchkova N., Solodzhuk T. (2021) Assessment of the performance of the financial architecture of Ukrainian economy: budgetary, stock and social aspects. WSEAS Transactions on Business and Economics, vol. 18, pp. 386–395.

Дата надходження статті: 31.03.2026

Дата прийняття статті: 20.04.2026

Дата публікації статті: 05.05.2026